

Соколёнок

5/2013

ЛАЧЫН

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЙ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШИН ЖУРНАЛ

Энке журунбышыс

***

Моржарше ил`дяга,
Хытлаххыва тюлибы.
Чин тюлибы хытлаххы,
Хылийдава силибы.

***

Налар ыхе балканыс,
Налар ыхе аІмаІлейс.
ЫкІар хымагаджын чис,
ХыидхырийнкгаІ к`ел` к`айейс.

***

Шенке цыцІагава агь,
Аждаганий вод тимсагь.
Хыйгга гегыйбы гегьу,
Гьобгьулна чина бынагь.

***

Даварын джанаварыс,
Чин чуру масса гьуву.
Садджу чин чис гываджы,
БаркІвбийи кІол`ле гуву.

***

Ады кьоІл`ле уфтан сёк,
АІваІхыІр воб йишда вок.
ГьаІшде абкІын баІттаІгьее,
К`валибхыы илэгга сокІ.

Расул Тьалзатовус

Ишбы халда вод усулун;
Делесба Гыл`мецҮс Цада.
«Нур» кӀазетее шечӀбы Расулун,
Цахни мизел`, гитху сада.

Захъа чилхъа халбна гьурмаӀт,
Сааки йиджбы йикӀеке ацӀа.
Гьар кал`майле эйхье мат,
Гьар кал`майле йикӀеъад цӀа.

Яраб вахт хъивхъеени четин,
Делес хъувхъа алкьалнанбы.
Хыл` гьийхъар деш гьодкий летти,
Инсанар – ахтын халнебы.

Йокьул`ле хатӀ – халбна фыкыр,
Мол`ни хатӀее сааки дюн`е.
Гьарни суралхъа ыӀгьийкыр,
ГицӀитхъуйн сува, чӀийе.

«Сувалы» поэмаӀн хатӀ
Хъалдхъий летти, деш тохехье.
Хъулеле дюзидане гьарын къат,
Ешайишин оза хъаъас хъехье.

АӀмаӀл`, оюн яваш гъаъы,
НягъалкьыӀнкъус гьооле деш йалхъ.
МуӀгьуӀббаӀт олгеехъа хъаъы,
Джегьилер ал`гъаӀ шаӀхъаӀшаӀхъ.

Хъулед са йугун эхтилет,
Дек`кил` алла эйгье вуджее.
Ед`ина воб халбна гьурмаӀт,
Гьамбазыр айгье деш гуджее.

Са аӀлам «Йизын Дагьыстан»,
Аазырни мизел` хъигьичӀу.
Кал`майна, маӀгнаана устад,
Гьар инсанни йикӀеехъа кӀичӀу.

«Хиросим колоколын» сес
Гьихъар гъаъы дюн`ейлхъа.
Шавааний бес манва эгьес,
Джуле гьийд, джуле хъихъа?

Хараб дяъы аххъы джарга,
Чуй алгъаӀс халӀбышееъаб.
Къалебчы воб халбна джига,
Дурнабышди къатарееъаб.

Са Визирна жабар

(Огийл`ын 4-тэсди нумрее)

Саѳан майдамахѳа гыргын джамаѳаѳт,
Аху аѳсырбышике гѳамаѳхуѳдын аѳдат.

Кѳурмишаѳа джааѳад эѳѳда дарагѳадж,
Хѳехѳе майдамыке са кѳехѳуйин садж.

Джамаѳаѳт гѳыѳм дена матхѳа илякка,
Вазираршина зор гикѳасур ыккан.

Алхѳарачче вазир ахтывалеехѳа,
Авгѳанче джамаѳаѳт илякка джухѳа.

Шагѳый джун вазирар самевни сурак',
Хабар гѳиняхуѳб воб, дешын тахсир зак'.

Джинаяткар гиваханаѳассе оѳгее,
Илѳззур гѳаѳана кѳаджести джигее.

Хѳыйгѳанан, гѳиджойи вод ихтилет хѳиккеен,
Манкѳуни йикѳѳедын аѳѳахѳести мееган.

Вазир бойлемышхѳа гѳаарни суралхѳа,
Джуваб эгѳес сийкѳал джамаѳаѳтылхѳа.

Гѳаманкена хѳайле кѳыреехѳа сес:
– Йизын бордж няхѳане ыхѳа эгѳе бес?

Йигѳын хѳикѳуй, ахуй аѳѳа деш закѳле,
Гикѳассе оѳгее эѳѳда бордж хѳеле.

Вазир эѳѳра башда эѳхѳена ишис,
Ихтилят иняхѳуд гѳаѳа гѳинбышис.

– Гѳуѳрматнан джамаѳаѳт, угѳорна Аллагѳ,
Вазирар, вакилер, рагѳыѳмнана шагѳ.

Кѳыры югда гѳеле джуваб эгѳес зы,
Илякае няадыѳ вод тахсирбы йизын.

ЙиххъыІни готІ'бышда гъааџана хабар,
Джуни тахсирбышда мана воб сабаб.

Утагъееџад джуни, кІадееџад рафыл',
Борджес алятІуйин дюгул' гъаџу пыл.

Къахивле нукарар алятІу хъалес,
Варрыйисхъа мани экІда ман хъилес.

Яманда дагъамда зас ыхъа ман бордж,
Дарее имахваджен тезе варры чодж.

Гоонер мер сийкІал вазир шагъылхъа,
КІыры гъиле югда вассе са залхъа:

–Сенбына зы ийкар къуллух гъааџа вас.
АІхирее гъиджоойи ыхъа чике зас.

ХаІдда аІйиббышда эйеси ыхъа.
ГъаІшдер тахсир дешда хъикІасмы гехъа?

Йыгъна къарг багъееџаб тІетІ'-тІелее вобна,
– Къахивле нукарар хъаваалес мана.

Къарг хъооІхъу оохъанас деш аваакІу зак',
Сабырле къаџархъуй деш аваакІу вак'.

КъоІдле ихтилет хъунащел' алла,
Гъар карана шагъад угъаџар Аллагъ.

Мыса джар манкъыни хатрес хъетІу деш,
ХъебцІалиле гъеххада санад гъаџу еш.

Са къапаз хъоотІавџу, деш ихъес данмыш,
Чиниб иняхъа меega гъивхъаравџу иш.

Кандирана курмак гивабхын угъа,
ВазырыкІле къоодженбы нукарар хъыІгъааІ.

ГивкІува увгъона гъина къарг ана,
Чини гарданееаб ййлыгъ чІарана.

Шагъ къелилхъа хъыхъа къаргасхъа гъойгъар,
Битюн джамаџаІтыд хъигъна гъойгъар.

Илёрзыл'ни джигее ахвана вазир,
ЙиххъыІни готІ'бышин ачмышаџы сирр.

Ашыкъ Сафар
Тебрикъ Вас, Расул Гьамзатов

(Р.Гьамзатовни 90- сенис гьаІср гьааъа)

Дагъыстанни миллетбишда хаІрна шаир,
Хылеъад китабука, къаламука гъу.
ХьаІдхъийка, ыІлимька, гьам аІГалика,
Шаираршини арайлин ярашугъод гъу.

Сувабышди тІетГ бышика, шадни йикГ бышика,
МичІеер сугъоцу йишон эйхьИ чика,
ГьекІвани шитГ яаршика, гьам бул булершика,
Иляаккы фыкыреенче шад эйхье вор гъу.

Мол`цал` сен ыхьа, шадвалла вухьа,
Тебрик` саламука безенмиш ыхьа,
Гыргын инсанар вале шад вухьа,
Мер хедда сенбына йешемишхьена гъу.

МаІгьаІчкъалее водон вахъад хаІдын до,
Расул Гьамзатовва театрее тамашебы,
Дюн йейлхъа игъечІийн хаІдда китаббы,
Манчинар одкІунна ыІлимдарор гъу.

Югни ансамбылбишка маІгънийбы гьелен,
Гармонун, тІампырын хошун сес хьелен,
МикІрофон залбышее, гьам гьавабышее,
Даимра югра, шадра къедже гъу...

Расул Баба

Дагъыстаныс лайкъна дих гъу ыхъа,
Вака барабарна мерна тай дехъа.
Гыргыни дюн`йейл` джар гъу ацга ыхъа,
Гъу йишда хаӀне вор, ай Расул баба.

Дагъамни вахталир гъамбаз Ватанна,
Шаир ыхъа гъар вахтал` оиртаӀх дердена.
Къаебы хъоданбы, сува маттоохъе,
Мыса джаб девхъена сува дердена.

Лигеедын къырышбы – ишина заӀгмаӀт.
ГъаӀшде мее гъавъуна бар воб заӀгмаӀтна.
Акъвеедын къырышбы – элина гыӀрмаӀт,
Югвалла гъавъийни элис заӀгмаӀтна.

Дагъыстаныс лайкъна дих гъу ыхъа,
Вака барабарна мерна тай дехъа.
Гыргыни дюн`йейл` джаб гыӀрмаӀтыб вухъа,
Гъу йишда хаӀне вор, ай Расул баба.

Къурбан Омаханов

ЗУБЕЙДА

(Огийл`ын 3-гъэсди нумрее)

Мичеер йылхычийна хьунашце йицеехъа адамийсхъа арийнкъаI, маа ханни дихна дост къаджы хъайеекъаIн.

– Гьоора гьихве гъайненче. Ханьсахъа гъу гирхъвее, ва гъу дюгул` гъабына гирхъвее, манкъвее суьал-силист гьидябы гиваханасда, – эйгьен хьунашце.

– Гъасре доствалла гъавъува гикIеджын, хъайркъыIнва гимекIаджын, – эйгье джегьилее.

– Гъасре лап гъу эйгьехуIд ихъеджын. Зас са кар къанмиш дехье. Нягъас гъу ханна айгъыр хинджалыка парчеламишавъу?

Достее хабар хъобкуба гъаагъа гиргъыл` мее, гына къуры хъыхъа осалхъа сийкIал, къайе хьинне итIумехье гиргъыл`.

Джегьилее гъарай гъаагъа:

– ХъотIле гъайняхъа ханна дих. Манкъуни достее вудж масса гъуву деш. Гыни сесбышылхъа Зубейда, джегьил` ханна дих къадахъван.

Ханни духайкIле ацIлахъа, досте вудж айгъырни оIлумыке къатдихъанабы ыхъай. ЙикI` бошце хъехье, анджах Зубейдайс уба гъагъас ыIххъаIнджига кIел`хъады йикI`еехъа кирсады.

Манке достее джукIле хаймыс авхуйни хаагъаб къавуххъийни аккайнаий диварна гаф гъаагъа.

Манкъвее хавни гозни гъайкIеена хабар гъаагъанкъаI, йыкIьеехъа мее къайейлхъа саркIыл`. АIждагъайни гъайкIеена хабар гъавъу мее, къоменче гиргъыл` кIанеххъа мее хъиргъыл`на.

Къаджийнчиле, къайхъийнчиле ханна дихий Зубейда маIгъаIддалоохье. Анджах достыс дарман, кумаг гъагъас даIхаI.

АIрайле хиледже вахт авайкIан. Зубейдайс гаде ээхье, амма адамиькейи хьунашцеке джона дост кIелиханагъас даIхаI.

Са йыгъыл` Зубейдайкале някI къедже: йиджор, джена адамиивор, джона дихор – сувал`ни хааъаб хаIмыс авху. Сура хаIмде хъурк`ыIгъийкар гидгъыл. Яныл`ни гозее аккайи дивар сана-санчиква йишонаъа гидгъыл. Аккан диварыкIле вод эйгье:

– Къыйна ши текба деъэшне вобунбы авху?

– Деъэш. Шахъаб мигъманар – джегыл` ханна дих, джуна хъунаще, джона дих вобунбы.

– Бес няъас джока джона дост деш?

– Манкъвее гъайняа йишди аIрееъаб вухъайни гафни гъаIкIеена хабар гъавъу. Манчихъа гора мана къуру хъыхъа осалхъа, итIум хъыхъа къайейлхъа саркIыл`.

– Мана уIчIуIр хъаъас ихъес диде?

– Ихъесда. Анджах мана уIчIуIр хъаъасди мее, едее джена дих чIикайка гикIас ыккан. Гойне манкъуна эб хъабгъу мее дост уIчIуIр хъихъесда.

Аккан кIораалеенче нафас аляатIу эйгье:

– ЗакIле ацIа деш, дихмы, дешхье достмы гыранра.

НякIеенче хъулёркул` Зубейда хъаIркъыIн сыгъееца. МанкъыIс ыккийкан, нимеега дагъамда ыхъеейид, доствал`на къиймат гывааджес. НикIык` къайхъийн кар манкъвее гъаъа. ГикIуйни дихна эб адамиивни къайейлхъа саркIыл`ни достыс хъабгъы мее, дост нафасылхъа хъары уIчIуIр хъехъе.

– Вагъ, зы нимеега хаIрра къайсыфра, – эйгье манкъвее.

Достар, сана-санкъукIле къавджу, геоб шадоохъе, анджах ацIахъа мее наIхуIр уIчIуIр хъаъы ыхъай, манбышди йикIеенче Зубейдайна, ушахна дерд` абкIын деш.

Достее ушах къизилени муджрехъа кIерчу, джегыл` голени янык`ни къайейк` авхъа дюгул`яъа. Мана девруш хъинне быкырни оIлкайл` ийкыр

достыни дердес дарман тIабалааъа. Вуччуд гъаъас даIхыI, хъары хъылибишеехъа ушахнана муджры савъу окур-окурна гешце гиргъыл`. Нагъын дамджебы тIянкI-тIянкIна ушахни акъвалхъа къаъадкIу мее, ушах джулхъа хъады, аIхъаIна гъааъа гиргъыл`.

Ханни духайна, джуни хъунашщейна – Зубейдайна шадвалла къавдженахъий, шу маIгъаIддалувхъесынбыний. Мани йыгъыл` Лекни хивее хаIбна мажлис вухъа. Хайбышди дахабышыл` суфрабы хъаъы. Суфраныл` кIонан чуру, кIонаршыни някнеке гъаъийн ниссед водий. Къаварчеера Мишлешееенче хъобтIул. Мани даватбышее аIнтийка мыкIаар гыл`мецIбыше гъаъы. Са сывкIынна иш авхукъына сарвагалий эфирзанбышиле гIал`кIена хъаъакIанас. Зынар мани мажлисее ыхъана. ХаIмыс зы йиссейни мигъманаршыIнкъаI аху. ХаIмде, пештини яныл` гивъур, манкъвее зас гъалед марахукан меххвар гъаъы.

Дадал

КIатIейн кьукь гьавъу, няъа,
Шадувхъа гьоокIа, дадал?
Кьукь гьааъана йидж вухъа,
Няъа гьу хьоокIа, дадал?
Кьукьейке джудже хьоохъе,
ХаIб хъувхъа дадал воохъе,
Дегье вас джига дьохъе,
АцIахъе, гьоокIа, дадал!

КIонар

Сиртбышыле айгье аIлгъааI,
ХъаIкьбаIн чишде, суван кьонар.
Дырнагъыке къайе хъаIгъааI,
ГъаIйран ыхъа шохъа зынар.

Вушунбы вод шен чIалагбы,
Дерайлхъа гьодкийн этякбы,
Гъайкъвар аIлгъааI шах-бытахбы,
Сесбы дехъа дерее, кIонар.

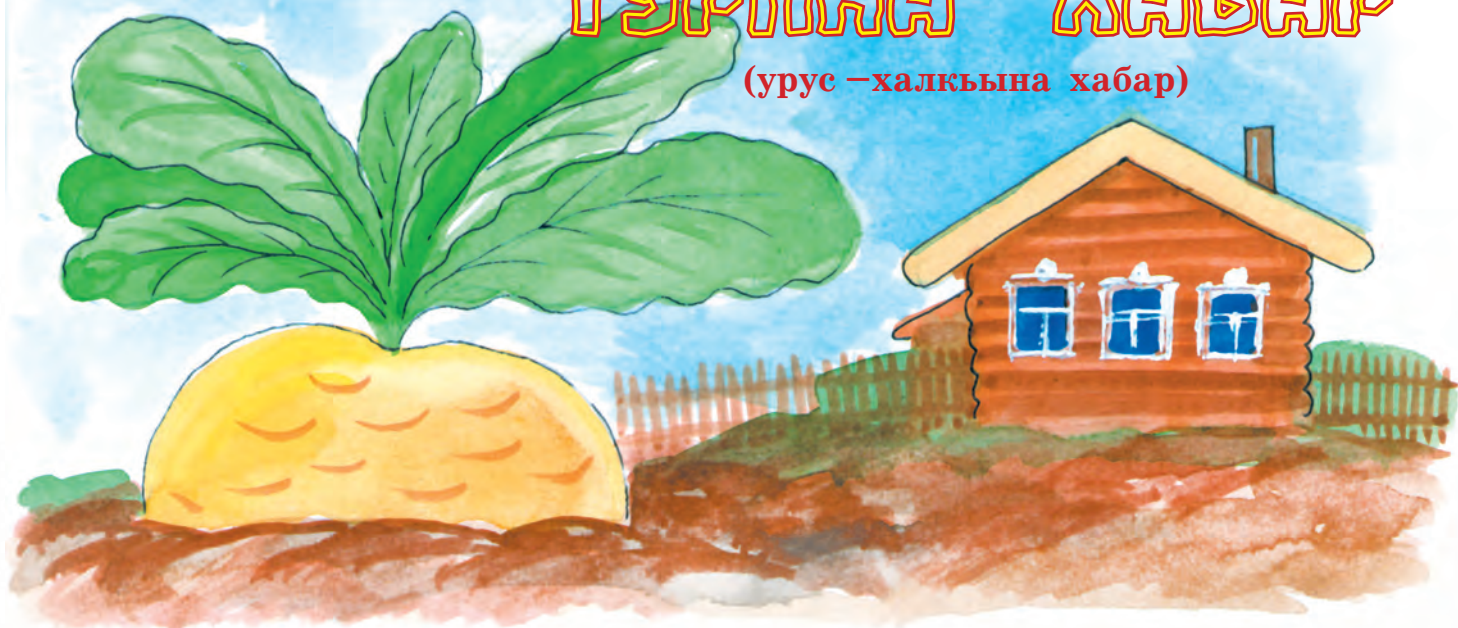
ЮкIнан йыз кьел`ик` авуд,
Сувабышыл` мед кьыIдимуд,
ГеечIе авхъа, мыкIадавуд,
Кьел`бы айцIар йызее кьонар.

ЫIгъийкре шу къайел`, сувайл`,
Геед ымахва геечIу дерайл`,
Авчер абы, гивъур берайл`,
ГимадакIва дарее, кIонар.

ТУРПНА ХАБАР

(урус – халкына хабар)

Са хивее кьаИсда дидеий джуна хизан йешемишоохье вухья. Йыгь-бишди са йыгьыл, чолее юххьан хьы-хья мее, дидей багьеехья маИгьсулбы эза гиргьыл. Маа манкъвее хаИтда кар эзы. Са лекее турпыб оозуна. Вахт-вахтал` хьян гьеле, эзуйн кар беслемишехье гидгьыл.

Са йыгьыл` мичеер чакра дидей арына багьеехья. Турп оозуйни лекысхья хьыхья мее, гьинкьукле кьеджен, маа са лап хаИбна турп воб алябы. Делес хья хьыхья мана алхьебчес вукийканна. Хазалыке авхъу гьабагьвана, амма алхьяа-гьас дааИхаИна. Сабара фыкыреехья аркIын гьинкъвее джуна къарий хъееИална кумагыс. Къарий хъары маИгькамра дидейк` илтIийкьанна, дидей турпык` илтIийкьанна – гьабагьвана, гьабагьвана алхьяа-гьас дааИхаИна. Адий кумагыс хъееИална джена хыдыл` Айше. Айше адийк` алтIиркьын, адий дидейк` алтIиркьын, дидей турпык` алтIиркьын – гьабагьвана, гьабагьвана алхьяагьас дааИхаИна. Айшее

кумагыс хъоотIална джена хуваа Топлан; Топлан Айшейк` алтIибкьын, Айше адийк` алтIиркьын, адий дидейк` алтIиркьын, дидей турпык` алтIиркьын – гьабагьвана, гьабагьвана алхьяагьас дааИхаИна. Топланын кумагыс хъоотIална джена биссий – Местан. Местан Топланык` алтIибкьын, Топлан Айшейк` алтIибкьын, Айше адийк` алтIиркьын, адий дидейк` алтIиркьын, дидей турпык` алтIиркьын – гьабагьвана, гьабагьвана алхьяагьас дааИхаИна. Местанын кумагыс хъоотIална кьоИв. КьоИв Местанык`, Местан Топланык` алтIибкьын, Топлан Айшейк` алтIибкьын, Айше адийк` алтIиркьын, адий дидейк` алтIиркьын, дидей турпык` алтIиркьын – гьабагьвана, гьабагьвана алхьяагьас дааИхаИна, меб гьабагьвана, алхьяагьас дааИхаИна, хьебыдъэсди элее гьабгьы мее, турп чI ийеенче илхъоочIена.

Шадеобхья адийий дидей гьыргын-бышыс сагьолва увгьу, авайкIананбы хаахья, трпыкед йугун салат гьагьы ойхьанан...

Урусни мизейле йыхь - сумылхья саакIал гьавъуна - Ш.Бабаева.

ЙЫХЪБЫ

Огмишувхай джокле дядца,
Ца хьиннеевуд йыхъийн миллет.
Гыргынкъукле югда ацда,
Джони хыле къолле девлет.

Иммейгье, шу – са хьахъанбы.
Вушун сес хъоол хайбышеенче.
Шос ыкканни инсанни мее,
Джус лайыкъна ишуб къоодже.

Гыргынчиле гъайни дюн`йел`,
Вуккийкан геб джос ед`на миз.
Лачын хьинне «Лачын» журнал,
Гебд ыккийкан ушахаршис.

*Лакбышди мизейле йыхъ сумылхъа
саакIал гъавъуна – Валегъ Гъамзат*

СИНГУР БАДКАН

* ХЪЕЙИБЪЭСДА ГЪЫССА *

*ГъаIшдийлхъа мее Макар дешдий
вор са кар,
ГъаIше воевода ыхъа вор Макар.*

(ОIгийл`ын 4-ъэсди нумрее)

Та-ра-рали, та-ра-ра!
ХъигъеечIу балканара.
Хивынбыше аххъы йиджбы,
МаIгъкамда айтIылийнбы.
ХъаIн мыIхъаIл` оо гивъурна,
Аххъы чин гIал`е сурна.
Уфтанна макъам гъааъа,
Православар шадааъа:
«КIыра гъеле са хивее,
Вухъа адамий, хъунашце.
Ыккийкын джос зарафат,
Маджлис гъавъий, зияфат.
Са йыгъыл` джо савъу элис,
Гъааъа хаIбна са маджлис».
Чашмыш мехъе гёп воб гына,
Хабар гъала оIгее вобна.
Аккани оIгее увгыйн,
МаIгъний гъааъа бызылийн:
«Гуджон гъелес хабар гъавъээ,
Сос вор геета джени абее.
Пешдини оIгийл` гейъы,
Къел`-хыл` айтIыл , йидж сейъы.
Хыл`епбы айтIыл` къел`ил`хъа,
Къел`бы цIелед, турс деш джехъа:
«Ыгъмийкар гъу, авара!
Гъу дегъе деш вор мекIвра!»
Вай, меб зы шу азмышааъа,
Дегъе гийгъална хабар гъааъа.

Синигурылхъа гиъур Иван,
Дерягъеехъа мана айкIан.
Аливху йидж кул`як хьинне,
Синигурын мани хаIмде,
ВаIш-аазыр верст илгъечIе.
Гъеч чIийелхъа гидёочIе.

Гъвийхъар джо дерягъеехъа,
Балкан савкӀу эйгъе джулхъа:
«Илякке гъу, Иванушка,
ИлгъевчӀу мее са дакъийкъа,
Вухъесынбы шы са чолее.
Дерягъ вобна чини кӀане.
Дерягъееъад са балийна,
Къадчу аху къадалгъана.
ЙыцӀыд сен вод мугул` гъецӀа,
ГъаӀшдийлхъа мее чикӀле дяцӀа,
НаӀхуӀд манче къатдихъанас.
Хъачахарас хъады ман вас
Ки, гъу вергъени хивее,
Багъыш гъеъэва йидж эгъе.
Джуваб гъеле кумаг гъаъас,
Чикед кумаг ихъесын вас.

Чол алгъавгъу балканыка,
 Иван гыйхъар дерягъеехъа.
 Дерягъееъад са балина,
 Къадчу аху къадалгъана.
 Муглек`эта пайейн чапар,
 Муглен тӀелебы хъода, гъайкъвар.
 Сыхын чӀалаг вод быт`тин сив,
 ЙыкъаӀл`ооъаб алявъу хив,
 Адамеерше эза джига,
 Ушахар кал`лейл`гъиваага.
 Бигъаршини аӀрее чӀалаг,
 Саъа ичеерше кобаляг.

Балинайн илешце джан,
 Балкан чил`оо къадаахъван.
 Аждагъа меен балина,
 Агъ цыцӀавъу хылийна,
 Балаг мееган аахъы гӀал`,
 ХъидгӀынбышыс йидж гийгъал:
 «Угъур ихъен шос йаӀххъаӀ,
 Ненчена хъооӀ, ааӀ няхъа?»

«Шы кѡхуву Паччагъ – ичийе,
 Абы воб шы шагъареенче. –
 ЙаІхъ гибгъыл воб машрыгылхъа,
 Вергъени кЫІнааІгъаІ хаахъа».
 Ман увгъу балкан илѡозар.
 «АІхаІс чишде шоссе, достар,
 Верыгъеке хъидгЫн гъаъас,
 АкъуІбее геедне зы ахвас?
 Гуджоона воб йизда гунагъ?
 Гѡдхъан аху, цЫцІааъа агъ»
 «Эгъесын шы, балина», –
 Гъарай хъабы Иванна.
 «Достар раІгъыІм гъееъэ залхъа.
 Нен йыгъ ады вод джаналхъа.
 Кумаг гъеъэ къатдихъанас,
 Зынад аІхаІн кумаг гъаъас!»
 Балинайн воб миннат гъааъа.
 Чичил` оохъа агъ цЫцІааъа.
 «Эгъесын шы, балина!»
 Гъарай хъабы Иванна.
 Гъинья балкан цЫцІавхъана,
 Балинайле къобкІул мана,
 АляатІу чин къел` гъаІмаІхуІд,
 Хъигъна хъады тоозан булут.
 (Хъийгъийн хъалесын)

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
 саакІал гъавъуна – В.Гъамзаев*

Иллюстрации Пустовойт О.

ХЕККАНАЙИЙ КЪОІВАІНА ХАБАР

Йыгъбышди са йыгъыл` са кынна
кьоІв охъанасын кар тIабал гъаъас-
ва хъигъевчІуна багъеехъа. Хиледже
ивийкыр манчыс са йугун охъанасын
карыд идяакы, сивийкIална хаахъа.
Мана чини акваасхъа гъивийхъарни
джигее, йивуле са хаІбна къарпыз
меегана хек кьоъоохъана. КьоІв
экIба манчыс делес хъувхъа,
мана хек оохъанас чалышмы-
шоохъена. Хеккан къабых лап
итIумда ыхъа, кьоІваІн саба-
ра силибыд гъадкьур, ахырее
хеккани лепайлхъа гъивий-
хъарна. Югба лепайл хъив-
хъа, манчыс хъян ыккан гид-
гъыл. Манчыс хъян илѐгъас
хъигъевчІес вуккийкан, амма
лепа одхъун кьоІв кокув-
хъа, манче хъигъевчІес
дааIхална. Са гъаIфтана
хеккани ад ахуйн ле-
пад одхъун, кьоІв лап
кокувхъа хеккани аб
джаб аахвана. Мана
чараа къабтIы къилѐо-
хъана маа джаб. Саба-
ра вахтна хеккани аб
авху, мед охъанасын ка-
рыд, илѐгъасын хъяныд
дена вухъайхъа гора,
кьоІв меб йоххара хъоо-
хъена. МичIееб мана хек-
кани абгъанче хъигъевчІу,
меб гъамбашийни къайдайл`,
охъанасын кар тIабал гъаъа йе-
шемишоохъена.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакIал гъавъуна - Ш.Бабаева.

Биссий Вуккан Зас

Зы са вахтал` ворний са кЫл`на ичий,
Засыб фыкырее гьаммаше вукканий биссий.
Са йыгьыл` зы хаІрра фыкыррамыш йихьа,
Явашра дек`кисхъа зы делес хъийхъа...
Увгыйн кЫреехъа биссий вукканва, –
–Зы манчис тимар гъаъас,
Охьанас кар гьелес,
Са вассе дек`кий зас биссий аливше.
Явашра дек`къелил` хъыхъа,
Джуваб хъувуйн зас...
–Няъасда биссийий йишав гъаІше вас?
Йеера окІ клееъэ зерас йицІеени,
Тимарыб гъееъэ кыкейс цІенни,
Дегеени кІатІеершис охьнасын кар гьеле,
Манке ед`ее ийгьесын сагьол ва шакІле.
Зынар йыгьыс йишав шадхьесда вале...

ДЕК`КИНА ПАЙ

Эйгьевуд ки, хаабымбыше пайыке кѳацІаркІунна Аллагѳеейыр пайыке кѳацІайкІванна. Мана мисаала едикІле ваацІава, гѳамбаше гыргыни караке ушахаршыни дек`кисыб пай гѳааѳананий...

Йыхѳышди са хизане хѳебийре ичеерний воб. Джона ед` дуканеений ишлемишеехѳе. Дек`кир, ишил` ээхѳева, геелесди вахтал` едилер геджраний хаахѳа хѳарайле. Ушахар хаа джо джаб гивѳур, сабыр дена ед` хѳарийний гозет гѳаѳа. Сайыб манчихѳа са мебна сабабыб вобнаний. Гѳар ед` хаахѳа хѳооІнкѳаІ дуканеенче ушахаршыс охѳанасын са кар адайленний. Ушахарыб ед` хѳооІ кѳайджы мее, оІгеехѳаний кѳадаахван. Хаахѳа эѳчІы, едее, адийни канфитбышке, шагалатбышке гыргынкѳус пайбыний гѳаѳа. Гѳамбаше дек`кисыб пай джурааѳананий.

Йичубышда йыІкѳнек`на ичийе гыргынкѳуле геерний дек` гозет гѳаѳа. Мана, гѳар дек`кин хѳооІн сес кѳайхѳы мее, гыргынкѳуле экіра джус джуравѳуна пайыб алябтІы, дек`кини оІгеехѳаний кѳадеехван. МанкѳукІле ацІанний ки, дек`кис июттун карбы ыккийкан деш, (ыккийкынеейыд ушах оІгеехѳа кѳадатхѳунва дек`кее джуна пай ушахысний гѳооле) ва манкѳвее джуна пай джес джаб гѳевлес. Ва гѳамбашед йиджее эйгѳен хѳиннеений ээхѳе. Дек`кее джус джуравѳуна пай йыІкѳнекни ичийсний гѳооле. Манар шадра дек`кика сана хаахѳа эѳчІенаний.

Алтърба

П

Поварее пызбы хъабы,
Шолал къавджу памидор.
Памидор пипаил` деш вод,
Йизди мее вод ман пазор.
Гъар кпипикл агу меега,
Позмышехье джун план,
Шалтум, плаш алишщес,
Кпипиклар саъас ыккан.

Р

Рамазане джус сикы,
Рагъалт хъавъу клалендар.
Майр, июнр одкун,
Аркын аххъы балугъар.

С

Сук обхъан мее сёлебы,
Сукул` алла сачайхар.
Са сёлейни быгъаза,
Сукуна глам ачаахар.

***

Сувагыл`ни сугееъад,
Ийкар уфтан сёлебы.
Сёлебышди чурийке,
Ээхье югун тлелебы.

Т

Тандурее гыней гъабанкъал,
Йишда тымылена талвар,
Чиле геоб къулма абакла.
Гыней гъаъас абыйнбы,
Талварыл` къал`ябакла.

ЮШАН ГЪААЪАНА КЪАЙЕ ВА ШАГЪ АЛБУРЗНИ ГЪАКЪЕЕНА АИФСАНА

(Огийлын 4-гъэсди нумрее)

Меб манчиле хиледже вахт авайкІан. КъаІсынбы аджалын гъабтІийнбы, джони джигеехъа мебын ушахар вухооха. Заманайн Албурз шагъысыб раІгъым гъааъа деш. Манкъун йыІкъ хъучІойкаран, чІаІрбыд джагвара хъехъе. Манкъуни йикІени темизийвал`ыс ва джомардийвал`ыс сайыб аІкІел`гъеххоохъе, ва манкъвее гъалаб инсанаршыс хаІбвааланий гъааъа.

– ЧаІв дегъе манкъус! – манкъуна джиге авхъас вуккананбыше гъар сураке эйгъенний. – Мана къаІс хъыхъа, гуджуб дегъе дешда, манкъуссе овасыІхъаІс аІхаІ деш, ыІгъийкарас аІхаІ деш...

Албурзни душманарше инсанаршыни аІрее наразийваалабы гъаъы, темизин йикІ дешдан, таалейиле разийба дешын, югуний писин джураъас даІхаІн инсанарджони сурахъа цыцІавъу. Албурз шагъыкІле инсанаршыни аІреедын гын наразийваалабы къедженбы. Манкъвее гыргын тайфабы чолуни йыІкънеени ахтыни къайейсхъа саъанбы.

– ГъаІшде шавусий гъуджоо ыккан, закІле эгъе! – йыз хъиннеени джагварани сахъалыл хыл`къадагъва Албурз шагъее эйгъен.

Сабийнбышди санкъвее гарарай гъааъа:

– Хайбы шаваайи аляъа, манбы манбышынбы вод!

Са мерункъвее гъарай гъавъу:

– Албурз къаІсра ва заІгыІфравор, йишди тайфеенче шагъ сечмиш гъаъас ыккан!

– Шы манке вассе йишда миз къавшес! –са мерункъвее манкъулхъа гъарай гъавъу.

Албурз шагъее хылени гъаракатыка сана манбы яваш гъавъу, эйгъен:

– Шос тезе шагъ сечмиш гъаъий, мана вушда иш воб, анджах менни джуваб-бышее шу хъобкуба деш воб. Хиледже сенбышди заГъмаГтыка сана ва юшан гъааъани къайейни кумагыка сана са джигеехъа сабийн тайфабы джураъий, ман къийнийле хъийгъа сана-санкъун душманар вухъайва эйгъен вод.

– Манкъул кЫра гымеле! –санкъвее аГреенче гъарай гъавъу, –Гъарни тайфайхъа чина шагъ, чина дера, чина сува вухъес вуккан! Манчиле югун са кар ээхъейе?

Юшан гъааъас вааІхаІнбыше манбышке хъидГын гъаъан:

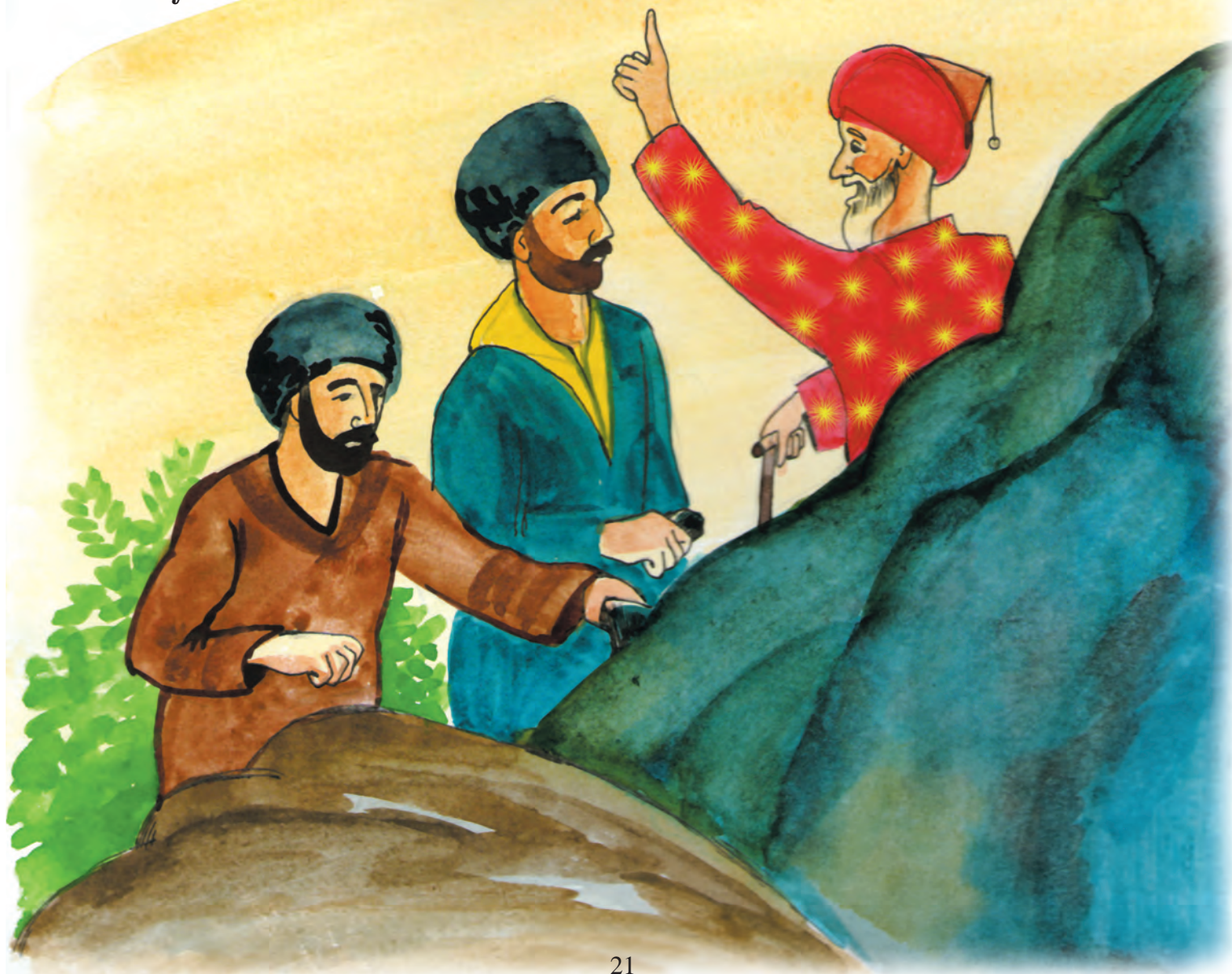
– Шу шока сана йишда мизиб алябГасдане?

– Мизиб шака сана аахвас! Шы мана шоке деш, гъайни къайейке алябГы. Гъавасре гъайня къайе гыргынбышда вухъеджын!

– Хъудура мана тика-тикана хъааъас! – сабыр дешын ва аІкГел` дешын сабарабы къайелхъа кІеогъар.

Албурз шагъее гъарай гъааъа:

– Илѳозре, инсанар! Гъайни къайейн шу сана-санкъус делес хъавъу, са джигеехъа савъу. ХъумоотІа шу манчик`! Мана къорамышееъэ, мана шос вуккийкне! Манчыни оГее вукІул` кІеозарееъэ! Мана тикаламышааъас деш вуккан, манчыни оГее вукІул` кІеозаравъу, манчыс уба гъаъас ыккан!

Албурз шагьыл` кыра гьеленбыше вуклул`бы авхъа кёзараъа, гивийгъа-ланбы манчыс убабы гъаъа, мансанбышеме, хылахъа гьуджоойи аюдхъу, ман къайел` къайел` алхуву, чике тикабы къоппышаъа гивийгъал.

АкъГел`нани, анджах джони оГее аДжыЗни Албурз шагьее, мани къеджени карбышыле улепбы гьихуъу, баГчаР хъеебхъайни гьини инсанаршыле гьиху айкIанна.

МаIхуР Албурз айкIанна. Мана йыIкъаIлхъа илдяккы ва яваш джар дехъа айкIанна.

Манкъвее хаIмий йыгъ йаIхъ авайкIан. Ва са йыгъыл` мичлеер чакра са ахтыни сувайни къомахъа гьийхъар. Садджу маъад манкъуни улепбышыкIле мед къедже гийгъал. МанкъукIле къеджен ки, джунни къелик` авуд йызуд, гьыIхъийъаллад ахтын сувабывуд. АкъаIнанче са сувани йыIкъалеб суIпгъна чIаIраIна верыгъуб аIлхъааI. Албурз къайел` оо гийъар, в мани йыгъыл` ва хаIмдер манчил` оо ахва. Маниса мичлеер, верыгъ уIвхассе оГее, манкъукIле къеджен ки, джусхъа инсанаруб вуIххъаI. Ва манкъукIле йикI` ачухни ва хъидааIкъаIнни тайфеенче вуIххъаIн инсанар къоодже.

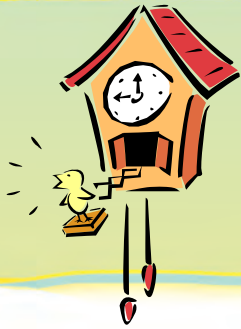
(Хъийгъийн хъалесын)

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
саакIал гъавъуна – В.Гъамзаев*

Галмдджебы

***

АцIа деш няа ул`епбы,
Акьвал` оо`ад хыл`епбы.

***

Оогъа гегъа , деш йидж йыз,
Гегъа воднанкъяIд аяз.
Хьян хьетIее эрмиш дехье,
Резин хьинне цыцIахье.

***

Са гьамбаз ворна захъа,
Къыйейн хьиннеен йикI джухъа.
ИшыгънанкъяI ахвана,
МичIах хъихъее гьехвана.

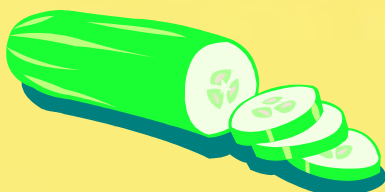
***

Адамий деш, вод бигъар,
Чис вуккийкан геоб тимар.
Къалибхый чина пеше,
Вуккан къуIмаIна хьошце.

***

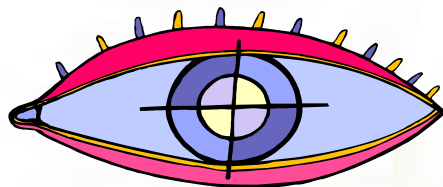
Гъихъарассе джад хъода,
ОдхъананкъяI серында.
МекIун къаджийнкъяI этIа,
Гъидхъырийнчис хъидеотIа.

РЕБУСЫ

МУТ

+

+

БЫЛ

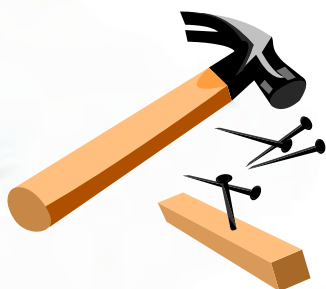
+

ЛПРАПРИЙ

+

ВУР

+

КРАЛЕ

ООГЪАНЧЕ АВХЪА:

1. Сиваар аххъаххъана ваз
2. Чика сана тѐлебы гядаха
3. Дагъыстанее дама
4. Каспеехъа кѐааІна дама.
5. ВаІгъший шитІ

СОЛУЛЕ САГЪЫЛХЪА:

1. Чийебы эзан машын
2. Симаарнан музыкІаин аалет
3. Шолалхъа гядаччен кар
4. КъыІдимийс хъеххъваѐан одхъанан кар
5. Гѐгъийбы гѐгъанкъаІ абайле

СОКОЛЕНОК

№5 / 2013

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Правительство Республики Дагестан

Журнал зарегистрирован Федеральной
службой по надзору в сфере связи и мас-
совых коммуникаций.
Регистр.номер ПИИ№ТУ5-0027 от 21 мая
2009 г.

Издается с января 2009 г.

Главный редактор
М. Ахмедов

Редколлегия
Т. Зургалова (отв. секретарь)
В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Н. Исаев
Ш. Дабузов
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник З. Даганов
Обложка номера А. Качаев

Сдано в набор 25.07.2013 г.
Подписано в печать 11.10.2013 г.
Уч. изд. л. 3.51.
Ус. печ. л. 2,79
Формат 60x84 1/8
Тираж 315 экз.
Заказ № 394

ГУП «Республиканская газетно -
журнальная типография»
г. Махачкала, пр. Петра I, 61

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция респу-
бликанских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный
Дагестан»

367025, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.
тел. 67-36-28

Цахурский язык.

Индексы: на год - 78438,
на полугодие - 73888.

